

OCENE – ZAPISKI – POROČILA – GRADIVO

O NAGLASNIH ZNAMENJIH V BRIŽINSKEM SPOMENIKU I*

Nosni samoglasniki so v BS redko nakazani; edini primeri so I 23 *vu'ensih*, II 19 *sunt* (kar imam za latinski pravopis), 48 *mogoncka* in 105 *vuerun*. Ker je bila nosnost nedvomno prisotna, ko so bili BS zapisani, ta primanjkljaj v pisnem sestavu zahteva razlago.

Nosni samoglasniki pred izgubo šibkih polglasnikov niso bili fonemsko različni od sklopov samoglasnik + istozložni nosni zvočnik. Zaradi tega je zanimivo videti, kako so bili ti sklopi v BS pisani. Dva primera sta istozložnega nosnika, ki *nista* zapisana kot nosna soglasnika, namreč I 6 *uzē vsēm* in II 69 *nikīse* za *nikimže*. To nas vodi k domnevi, da bi lahko bila dolžina redno sredstvo za nakazovanje nosnih samoglasnikov v izvorniku BS. Ko so BS prepisovali, se je bil jezik spremenil, morda ob izgubi šibkih polglasnikov, zaradi česar to sredstvo ni bilo več primerno. To morda razlaga pomanjkljivi pravopis.

Kako pa je prepisovalec obravnaval znamenja nosnosti? V BS I jih je očitno pomešal z drugimi nadčrtnimi znamenji. Ker je bil BS II prepisovalcu verjetno bran, so bila znamenja preprosto neupoštevana, kakor so bila tudi v BS III.

Vlogo naglasnih znamenj v BS I je na široko pojasnil J. Schaeken, ki je opozoril na staro-visokonemški običaj ločevanja med *uu* /*w*/ od naslednjega samoglasnika z naglasnim znamenjem ´ (1987: 348, opomba 5). Njegovi sklepi so naslednji:

1. Ostrivec med predslonskim veznikom *i* in naslednjo besedo ter ostrivec med sklopoma *vu*, *uv* in naslednjim samoglasnikom sta razmejevalna znaka, preprečujoča napačna branja.
2. Ostrivec nad *o*, *e* in nad *u*, *v* v končnem zlogu zaznamuje nosni samoglasnik.
3. Ostrivec nad *u*, *v* v začetnem zlogu zaznamuje ustničnonosnični /*w*/ ali pa je razmejevalni znak začetnih *u-*, *v-*.

Ta pravila jasno odsevajo dvojni izvor naglasnih znamenj. Z ene strani predstavljajo stv. rabo naglasnih znamenj kot razmejeval za *uu* /*w*/, kar je bilo morda do določene mere posplošeno. Z druge strani po vsem videzu odsevajo rabo dolžine kot sredstva, ki nakazuje nosne samoglasnike. Zanimivo je, da je poševnica v I 6 *uzē* bolj podobna določenim naglasnim znamenjem, kakor so le-ta podobna eno drugemu.

Da bi ovrednotili razlagalno vrednost Schaeknovih sklepov, sem primerjal dejansko pojavljanje naglasnih znamenj v faksimilu (SAZU 1993) z njihovimi možnimi pojavljanji v skladu z zgoraj podanimi pravili. Rezultat podajam spodaj. V levem stolpcu sem naznačil števila dejanskih pojavljanj skladno s Schaekново listo (1987: 350f). V desnem stolpcu sem nakazal nosne samoglasnike s pridvignjenim *n*, predsamoglasniški in začetni /*w*/ s krožcem, in začetne morfeme *i*, *u*, *v* z naglasnim znamenjem. Določen komentar zahtevajo naslednje odločitve.

Schaeken ima primere #15 *I'meti* in #18 *I'me ti* za "očitne napake" (1987: 348). Jaz bi raje predlagal, da bi te oblike brali *Ijmēti*, prim. I 7 *Itebe bosirabe*, 25 *Idabim nazem zuete*, 31 *Idabim uzlissal*. V primeru #37 *miloztív* se strinjam s Schaeknom, da bi bilo v izvorniku *miloztúv*, prim. #1. Tudi se strinjam, da je bilo naglasno znamenje prestavljeno na levo stran pri #17, #42, #47, #50, #63 in #71, in bi menil isto za #66 *tvo'imi*, prim. III 51 *tuuoiu*, in tudi za #29, kar se zdi, da je bilo popravljeno v #28.

Preostali primeri #14, #16, #34, #49 in #53 so manj jasni. Ti so v moji razčlembi nakazani z zvezdico. Mogoče je, da je #16 razmejevalni znak, kakor predlaga Schaeken. Ne morem pa

*Prevod iz angleščine v slovenščino J. Toporišič.

podpisati njegove misli, da bi #49 *ácese* in #53 *národ* služili kot nasprotje razmejevalnega znaka. Zdi se mi mogoče, da #49 nakazuje nosni samoglasnik predhodne besede v *zel*, ki je bil v izvorniku morda pisan na isti črti. Podobno ima #53 morda isti izvor kakor #52 *vu'iz*, prim. #29 in #28. Nasprotno pa #14 *oń* morda spada k sledeči besedi *zuet*, prim. I 12 *zvuet*, III 69 *zuu&*. Razlage za #34 *Tí* nimam.

Primerjajoč dejansko in možno pojavljanje naglasnih znamenj, ugotovimo, da je razmerje zaznamovanih nosnih samoglasnikov 14/45 = 31 %, razmerje zaznamovanih /w/ 30/69 = 43 %, in razmerje zaznamovanih *i*-, *u*-, *v*- je 24/44 = 55 %. Ta rezultat je družljiv s podmeno, da se je nosnost redno (vendar ne dosledno) mešala z razmejevalnim znakom, kar je bilo posebno pogosto po predslonskem vezniku *i* (18/33 = 55 %) in predlogu *v* (4/7 = 57 %).

Nanosnice

Brižinski spomeniki; 1993 (Znanstvenokritična izdaja). Ljubljana: SAZU.

J. SCHAEKEN, 1987: Die akzentzeichen im I. Freisinger Denkmal. *Zeitschrift für slavische Philologie* XXXVII. 346–351.

Brižinski spomeniki

I

GLAGOLITE PONAZ REDKA ZLOUEZA.

Bofe gozpodi miloztiuv¹i. otze bofe. tebe izpovuede.
vuez moj greh. I²zuetemu creztu. I³zuetei marii. I⁴zue
temu michaelu. I uuzem crilatecm bofiem.
I zuetemu pe
tru. I u⁵zem zelom bofiem. I u⁶zem mufenicom bofiem.
I u⁷zem vuernicom bofiem. I u⁸zem. devu⁹am praudnim. I u¹⁰zē
praudnim. I tebe bofirabe. choku¹¹. biti. izpovueden. uzeh. moih greh. I¹²vueruiu¹³. dami. ie. nazem zuete. beufi. iti fe. na on¹⁴
zuet. pakife uztati. nazodⁿⁱ den. I¹⁵meti mi ie. I¹⁶fivuo¹⁷
pozem. I¹⁸me ti mi ie. ot puztic moih grechou. Bofe
miloztiuvi. primi moiv. izpovued. moih grechou. Efe
iezem ztuoril zla. pot den pongefe bih nazi zvuet.
v¹⁹uuraken. ibih crifken. Efe pomngu. ili ne pomngu. Ili
vu²⁰olu. ili ne vu²¹olu. Ili vu²²ede. ili ne vu²³ede. Ili u²⁴ne praud

GLAGOL'ITE PO NAS RĚDKA SLOVESA.

bože, gospodi milostiv^oy, otče bože, tebě ispov^oēdē
v^os moj grēh, i' sv^oeⁿtemu krəstu, i' sv^oeⁿtěj mariji, i' sv^oeⁿ-
temu mihaelu, i' v^oəsēm krilatecm božjem, i' sv^oeⁿtemu pe-
tru, i' v^osēm səlom božjem, i' v^osēm moⁿčenikom božjem,
i' v^osēm v^oěrnikom božjem, i' v^osēm děv^oam pravdny^m, i' v^osēm
pravdny^m. i' tebě, boži rabe, hot' oⁿ byti ispov^oēdēn v^osēh mojih
grēh, i' v^oěrujoⁿ, da mi je, na sem sv^oētē bēvši, iti že na on*
sv^oēt, paky že v^ostati na soⁿdn'i dən. i' jměti mi je *živ^oot
po sem, i' jměti mi je odpustək mojih grēhov. bože
milostiv^oy, prijmi mojoⁿ ispov^oēd mojih grēhov: eže
jesəm stv^ooril zla po t dən, pon'eže byh na si sv^oēt
u' v^orat'en i' byh krəšt'en, eže pomn' oⁿ ili ne pomn' oⁿ, ili
v^ool' oⁿ ili ne v^ool' oⁿ, ili v^oēdeⁿ ili ne v^oēdeⁿ, ili v' nepravd-

nei rote. ili u²⁵lfi. Ili tatbe. ili zavuizti. ili v²⁶
uzmazi.
Ili vziniftue. ili efe mizetomu. chotelo.
emuſe mibi. ne doz
talo. choteti. Ili vpoglagolani. ili zpe²⁷. ili
nezpe²⁸.²⁹Ili efe
iezem. ne zpazal. nedela. ni zu³⁰eta
vu³¹ecera. ni mega
pozta. I³². inoga. mnogoga. efe protiubogu
i³³protiu me
mu creztu. Ti³⁴ edin bofe. vu³⁵ez. caco mi
iega potre
ba vu³⁶elica. Bofe gozpodi miloztivi³⁷. tebe
ze mil
tuoriv³⁸. od. zih poſttenih greh. I³⁹. odi neh
mnozech.
I. vu⁴⁰enfi. i⁴¹ minfi. Efe iezem ztvoril. teh
ze. ⁴²tebe
miltuoriv⁴³. I⁴⁴. zuetei marii. I⁴⁵. v⁴⁶zem
zvetim⁴⁷.
I đabim nazem zuate. tacoga grecha
pocazen v⁴⁸zel.
a⁴⁹cofe ti mi zadeneſ. ia co fe tua⁵⁰ milozt.
itebe liubo.
Bofe ti pride zenebeze. v⁵¹fe ze da vmoku.
za vu⁵²iz
na⁵³rod. Dabini zlodeiu ote⁵⁴l. otimime vzem
zlo
đeiem. Miloztivui bofe. tebe poronfo me
telo. I⁵⁵.
mo⁵⁶. dufo⁵⁷. I. moia zlovueza. I⁵⁸me delo. I⁵⁹
mo⁶⁰vuoliu.
I⁶¹. mo vueru. i⁶²moi fivuo⁶³. I dabim uzliffal.
nazodni
đen tuo⁶⁴ milozt vueliu. ztemi iefe v⁶⁵zo vuf
tvo⁶⁶i
mi vzti. Pridete ot za mega izvuolieni. pri
mete vu⁶⁷ecfne vu⁶⁸ezelie. i⁶⁹vu⁷⁰ecfni
fivuo⁷¹t Efev
iezt. ugotoulieno. iz uueka v⁷²ueek. a men.

něj rotě ili v' lži. ili tatbě ili zav°isti, ili v'
v°zmazi
ili v' s°ničtvě, ili eže mi seⁿ tomu hotělo,
emuže mi bi ne dos-
talo hotěti, ili v' poglagolan'ji, ili speⁿ ili ne
speⁿ, ili eže
jesəm ne spasal neděla, ni sv°eⁿta v°ečera,
ni mega
posta i' inoga mnogoga, eže protiv bogu i'
protiv me-
mu krāstu. ty* edin, bože, v°eš, kako mi je
jega potře-
ba v°elika. bože, gospodi milostiv°y, tebě seⁿ
mil
tv°orjoⁿ od sih počtenyh grěh i' od iněh
mnozěh,
i' v°eⁿčih, i' mən'sih, eže jesəm stv°oril. těh
seⁿ tebě
mil tv°orjoⁿ, i' sv°eⁿtěj mariji. i' v°sěm
sv°eⁿtym.
i' da bim na sem sv°ětě takoga grěha
pokazən v°zeⁿl,
a*kože ty mi zadeneš i' akože tv°a milost i'
tebě l'ubo.
bože, ty přijde sə nebese, u'že seⁿ da v'
moⁿkoⁿ za v°əs
na*rod, da bi ny zloděju oteⁿl, otmi meⁿ
v°sěm zlo-
dějem. milostiv°y bože, tebě poroⁿčoⁿ me
tělo i'
moⁿdušoⁿ i' moja slov°esa i' me dělo i' moⁿ
v°ol'oⁿ
i' moⁿv°ěroⁿ i' moj živ°ot, i' da bim u' slyšal na
soⁿdn'i
dən tv°oⁿ milost v°el'oⁿ s těmi, jeⁿže v°zov°eš
tv°oⁿji-
mi usty: přijděte otca mega izv°ol'eni, prij-
měte v°ěčne v°eselje i' v°ěčny živ°ot, eže v°y
jest u' gotovl'eno iz v°ěka v' v°ěčk. amen.